

“Yegachin” ¿Tik ixmatok?

Por: Nemesio Villa Ruano
(Traducido por Juan Parra Trinidad)

Imagen: Nemesio Villa Ruano

Tech in ataujtepeyo ne kuetaxkoapan Oaxaka, mo ixmati kemej “Yegachin” (*Zaluzania montagnifolia*). Ti tajtowa de se kowit ton kipia kachi de ome tamachijkej, kipia xochit kostik wan chikawak ajweyak. Ti kajsí tech ajko ojteno wan kampa mo talnamiki in axka talmej.

Tech nijin xiwit xochiyoj, kajxilijke eyi chiwalismej ton tech paleuyaj tejuan ti gentes.

01

Tech in xiwit 2013, mo ixnexti ke ton kisa den nijin xiwit kipia miak pisilyoltok ton moskaltia in *Escherichia coli*. Kemej mo matok, nijin pisilchawis iwan kokolis tech in meka xixix wan poxxkokolis. Tan tikneki kachi ti kixmatis, kalaki tech nijin tepos mekat:

<https://www.scielo.org.mx/pdf/agro/v47n4/v47n4a3.pdf>

02

Se taixnextilis kijtowa ke ni chiwalis ki makaj se ajweyak kajokui ton mo notsa colesterol. Nijin tachijchiwal ki nextiaj se kuali tektilis tech in kokolis ton mo notsa *Pseudomonas syringae* ton ki kokoxkamaka in tatokmej keme et, tomat wan kamoj. Tan tikneki kachi ti kixmatis, kalaki tech nijin tepos mekat:

<https://blacpma.ms-editions.cl/index.php/blacpma/article/view/58/51>

03

Ni tami ka se atsin ton posoni ka nalwat wan tapaleuyia majki yekpia ompasa in tsopelik kokoxkayot tech tejuan ti takamej wan ti suamej. Kijtosneki ke tapaleuyia ka nijin kokoxkayot. Moneki kachi maj taixtemokan ton ika tech palewis nijin xiwit nichin tejuan. Tan tik neki kachi ti kixmatis, kixtemo tech nijin tepos mekat:

<http://www.researchtrends.net/tia/abstract.asp?in=0&vn=16&tid=24&aid=6691&pub=2020&type=3>

¿Ton ika tech palewis maj se kixmatis ton ika chijchiutok wan kin palewiskej in tapialmej? In tapialmej tapaleuyia para ki ixmatiskej okseki koyopajti wan kuaki takuakis. Nochi ton ki ixajsikej de nijin xiujyo, kachi kualimej tech tapialmej.

¡Timits tataujyia kixmati wan kiekpiakan in xiupajmej!

CIENCIA EN LA SIERRA